

KUR'AN'DA ZEBÛR

Osman KARA*

ÖZET

Kur'an'ı Kerim'de zikredilen Zebûr kelimesi Davud'a verilen kutsal kitabı ifade ettiği gibi, diğer kutsal kitapları, Levh-i Mahfuz'u, meleklerin yazdığı amel defterini, parça, kütle, fırka ve hizip anlamlarını da ifade eder. Kur'an'da Davud'u diğer peygamberlerden üstün kılan özelliklerinden bahsedilmektedir. Bu özelliklerden bazıları güzel ses ve musiki yeteneği, saltanat ve krallık, hikmet ve fasl-ı hitabın verilmesidir. Bu makalede Kur'an'da geçen Zebur kelimesinin anlam yapısı, üslup özellikleri ve muhtevası incelenecek, öte yandan Zebur'un Davud'a verilen diğer özelliklerle alakası araştırılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Davud, Zebur, Kitap, Kütle, Fırka, Levh-i Mahfuz

ZABUR (PSALM) İN THE QUR'AN

ABSTRACT

Word of Zabur (Psalm) is adverted in the Qur'an explain to holy writs given to Prophet David, other holy writs, Lawh al-Mahfooz, piece, mass faction and clique. In Qur'an there are features to make David superior from other prophets. Some features of there are nice voice and musical ability, kingdom and save reignty, reason (hikmah) and rhetorics (fasl-ı hitap). In this article, we examine the word of Zabur (Psalm) is in the Qur'an, meaning structure, wording feature, and content. On the other hand, we examine the connection of Zabur and other features given to David.

Key Words: David, Zabur (Psalm), piece, mass faction, clique.

* Dr.,Tefsir, Milli Eğitim, (karaosman25@hotmail.com).

1.Giriş

İslam inancında Zebûr, Kur'an'da Hz.Davud'a (a.s.) verildiği bildirilen dört kutsal kitaptan biri olarak kabul edilir. "Nub'a ve ondan sonraki nebilere vahyettiğimiz gibi sana da vahyettik. İbrahim'e, İshak'a, Yakub'a ve torunlarına, İsa'ya, Eyyub'a, Yunus'a, Harun ve Süleyman'a da vahyettik. Davud'a da Zebûr'u verdik." (Nisa 4/163) "Hem senin Rabbin, göklerde ve yerde olan kim varsa hepsini pekiyi bilir. Biz nebilere bazısını bazısına üstün kıldık, nitekim Davud'a da Zebûr'u verdik." (İsra 17/55) ayetlerinde Davud'a Zebûr'un verildiği ve bununla Davud'un bazı nebilere üstün kılındığı belirtilmiştir.

Burada özellikle Davud ve Zebur'un birlikte zikredilmesinin sebebini Elmalı Hamdi Yazır şöyle izah etmektedir: "Kureyş, Peygambere karşı mücadele için Yahudilere müracaat ediyorlar, Yahudiler de «Musâdan sonra Peygamber yoktur. Tevrat'tan sonra kitab yoktur» diyorlardı. Bununla onların bu iddiaları çürütülmüştür. Diğer yandan Zebur'un faziletine işaret edilmiştir. Davud büyük bir melik iken burada onun mülkünden ziyade Zebûr'a vurgu yapılması üstünlüğün mal ve mülk ile değil, ilim ve din ile olduğunu göstermektedir."¹

Kur'an'ın bir başka yerinde; "Şu kesindir ki biz Zikir'den (Tevrat/Levh-i Mahfuz) sonra Zebûr'da da "Dünyaya salih kulların varis olacaklar. Dünya onlara kalacak" diye yazmışsınız" (Enbiya 21/105) ayetinde ise Zebûr'un muhtevasına yönelik bir ifade kullanılmıştır². Bu üç ayet dışında Kur'an'da Zebûr'a ilişkin başka bir ifade yoktur. Ancak *zebûr* kelimesi *zübüür/zübûr* şeklinde çoğul olarak farklı anlamlarda kullanılmıştır.

Biz bu makalede bu ayetlerden hareketle hem *zebûr/zübûr/zübûr* kelimelerinin Kur'an'daki anlamlarını tespit edecek, hem de Davud'u (a.s) üstün kılan özelliklerin başında gelen *Zebûr'u* tanıtarak, O'na verilen diğer özelliklerle olan ilişkisini tespit etmeye çalışacağız.

2. Zebûr Kelimesinin Etimolojik Yapısı

Bu kelime sülasi fiil olarak *zebere/yezbiru-yezburu/zebrun* şeklinde kullanılmakta olup; (*zebere bi'l-hicareti*) "birine taş atmak"³, (*zebere'l-binae*) "Taşları üst üste koymak, bina yapmak"⁴, (*zebere'l-bi're*) "kuyunun etrafını taş ile

¹ Elmalı Hamdi Yazır, *Hak Dini Kur'an Dili*, İstanbul 1936, IV, 3182.

² Aynı ifade için bk. "Salihler yeri miras alır. Ve onda ebediyen otururlar." (Mezmunlar, 37/29); "Ne mutlu balım olanlara; çünkü onlar yeri miras alacaklar." (Matta, 5/4).

³ Ebu'l-Fadl Cemaluddin Muhammed b. Mükrim İbn Manzûr, *Lisânu'l-'Arab*, Daru Sadır, Beyrut ts., IV, 315.

⁴ İsmail b. Hammâd el-Cevherî, *es-Sıhâb Tâcu'l-Luğa ve Sıhâbu'l-'Arabîyye*, tahk.: Ahmed Abdülgafur Attar, Daru'l-İlm, Beyrut 1990, II, 667; Ebu Mansur Muhammed b. Ahmed el-Ezherî, *Tehzîbu'l-Luğa*, Daru'l-Mısriyye, tahk.: Abdusselam Muhammed b, Harun, Kahire

örmek”⁵, (*zebere's-saile*) “dilenciyi kovmak, sert bir şekilde men etmek, azarlamak”⁶, (*zeberehu ani'l-emr*) mecaz olarak “birini bir şeyden nehyetmek, men etmek”, (*zeberehu aleyb*) “sabretmek”⁷ anlamlarına gelir.

(*Zebere el-kitabete*) ise yazı yazmak anlamına gelir⁸. Râğib el-İsfahânî (ö. 503/1109) bu kelimenin kalın büyük harflerle yazı yazmak anlamına geldiğini⁹, Zebîdî (1732-1791) ise, bazı dilcilerin güzel ve özenli yazı yazan birisine (*zeberte'l-kitabe*) dediğini, taşa yazı nakşetmeye de bu ifadenin kullanıldığını ifade eder.¹⁰ *el-Tezhibe* kelimesi ise “yazı” anlamına gelmekte olup, ifade Araplar tarafından; (*innî lea'rifju tezhibetî*) “Yazı yazmayı biliyorum”¹¹ veya *ma a'rifju tezhibetî* “Yazı yazmayı biliyorum”¹² şeklinde kullanılmaktadır.

ez-Zebr taş,¹³ kuvvetli, şiddetli¹⁴, akıl, düşünce, görüş,¹⁵ men etmek, yasaklamak, kovmak¹⁶, kelam¹⁷, sabır¹⁸ gibi anlamlara gelmektedir. *ez-Zibr* ise kitap anlamında olup çoğulu *zübür*; *zebûr* ise “yazılmış kitap” anlamında kullanılmaktadır¹⁹. Cahiliye şairlerinden İmriü'l-Kays'ın bir şiirinde *zebûr* kelimesini kitap/yazı anlamında kullandığı, tefsîr kitaplarımızda yer almaktadır.

1976, XIII, 196; İbn Manzûr, *Lisânu'l-'Arab*, IV, 315; Muhammed Murtaza el-Hüseynî ez-Zebîdî, *Tâcu'l-'Arûs min Cevâbiri'l-Kâmûs*, tahk.: Abdussettar Ahmed Ferec, Kuveyt 1965, XI, 398.

⁵ Halîl b. Ahmed el-Ferâhîdî, *Kitabu'l-'Ayn*, tahk.: Abdulhamîd Hindâvî, Daru'l-Kütübî'l-İlmiyye, Beyrut 2004, II, 172; Cevherî, *Sihâb*, II, 667; İbn Manzûr, *Lisânu'l-'Arab*, IV, 315; Zebîdî, *Tâcu'l-'Arûs*, XI, 398.

⁶ Zebîdî, *Tâcu'l-'Arûs*, XI, 399

⁷ İbn Manzûr, *Lisânu'l-'Arab*, IV, 315.

⁸ Ezherî, *Tebzîbu'l-Luğa*, XIII, 196; Cevherî, *Sihâb*, II, 667; İbn Manzûr, *Lisânu'l-'Arab*, IV, 315.

⁹ Ebu'l-Kasım el-Hüseynî b. Muhammed Râğib el-İsfahânî, *el-Müfredât fi Garîbi'l-Kur'ân*, Mektebetü'n-Nezzar, Mısır 1961, I, 279.

¹⁰ Zebîdî, *Tâcu'l-'Arûs*, XI, 399.

¹¹ Ezherî, *Tebzîbu'l-Luğa*, XIII, 196; Cevherî, *Sihâb*, II, 667.

¹² Zebîdî, *Tâcu'l-'Arûs*, XI, 399.

¹³ İbn Manzûr, *Lisânu'l-'Arab*, IV, 315.

¹⁴ Zebîdî, *Tâcu'l-'Arûs*, XI, 397.

¹⁵ Ezherî, *Tebzîbu'l-Luğa*, XIII, 196; İbn Manzûr, *Lisânu'l-'Arab*, IV, 315; Zebîdî, *Tâcu'l-'Arûs*, XI, 398.

¹⁶ Cevherî, *Sihâb*, II, 667.

¹⁷ Zebîdî, *Tâcu'l-'Arûs*, XI, 398.

¹⁸ Ezherî, *Tebzîbu'l-Luğa*, XIII, 196; İbn Manzûr, *Lisânu'l-'Arab*, IV, 315; Zebîdî, *Tâcu'l-'Arûs*, XI, 398.

¹⁹ İbn Manzûr, *Lisânu'l-'Arab*, IV, 315; Zebîdî, *Tâcu'l-'Arûs*, XI, 399.

Şair, şiirinde “*ke batti zebûrin fi ‘asîfi yemani*” (Yemen hurma yapraklarına yazılan kitap/yazı hattı gibi) ifadesini kullanmaktadır.²⁰

ez-Zübretü kelimesi ise büyük demir parçası, kütlesi anlamında olup çoğulu *züber* veya *zübür* şeklinde gelmektedir²¹. Yine bu kelime aslanın yelesi²² ve saç örgüsü²³ gibi anlamları da barındırmaktadır.

Aynı kökten türeyen *el-Mizber* ise kalem anlamındadır²⁴. Hz. Ebubekir’in rivayetinde “Hz. Peygamber hastalandığında kağıt ve kalem (*mizber*) istedi ve kendisinden sonra gelecek olan halifenin ismini yazdı” rivayetinde bu şekli ile kullanılmaktadır²⁵.

ez-Zebûr kuvvetli ve cüsseli adam, *ezbere* fiili ise yiğit olmak, bedeni iri, cüssesi büyük olmak anlamına gelmektedir²⁶.

el-Mezbûr anlamına gelen *zebûr* kitap manasına gelmekte olup çoğunlukla Hz. Davud’a verilen kitap kastedilmektedir²⁷. Her ilahî vahye dayanan kitaba da *zebûr* denilir. Bazılarına göre ise makul ve hikmetli sözlere hasredilmiş, hüküm ve ahkam ihtiva etmeyen ilahî kitaba *zebûr* denir ki, Davud Peygamber’e verilen kitap veya sayfalar da bu özellikleri taşımaktadır²⁸.

Kelimenin etimolojik yapısını bu şekilde ortaya koyduktan sonra Kur’an’daki anlamlarına geçebiliriz.

3. Zebûr/Zübür Kelimelerinin Kur’an’daki Anlamları

Kur’an-ı Kerim’de *zebûr*/ *zübür*/ *zübûr* şeklinde 11 yerde geçen bu kelime beş farklı anlama gelmektedir.

²⁰ Muhammed b. Cerîr et-Taberî, *Câmi’u’l-Beyân an Te’vîl-i Âyi’l-Kur’ân*, tahk.: Abdullah b. Abdulmuhsin et-Türkî, Daru Hicr, Kahire 2001, VI, 286.

²¹ Ezherî, *Tebzîbu’l-Luğa*, XIII, 197; Cevherî, *Sihâb*, II, 666; İsfahânî, *Müfredât*, I, 279; Ahmed b. Yusuf b. Abdudaim es-Semin el-Halebî, *Umdetu’l-Huffâz fi Tefsîri Eşrefi’l-Eljâz*, tahk.: Muhammed Basit ‘Uyun es-Sevd, Daru’l-Kütübî’l-İlmiyye, Beyrut 1996, II, 134; İbn Manzûr, *Lisânu’l-Arab*, IV, 316; Zebidî, *Tâcu’l-Arûs*, XI, 400.

²² Ezherî, *Tebzîbu’l-Luğa*, XIII, 197; İbn Manzûr, *Lisânu’l-Arab*, IV, 316.

²³ Ezherî, *Tebzîbu’l-Luğa*, XIII, 197; İsfahânî, *Müfredât*, I, 279.

²⁴ Cevherî, *Sihâb*, II, 667; Zebidî, *Tâcu’l-Arûs*, XI, 400.

²⁵ Zebidî, *Tâcu’l-Arûs*, XI, 400.

²⁶ İbn Manzûr, *Lisânu’l-Arab*, IV, 316.

²⁷ Ezherî, *Tebzîbu’l-Luğa*, XIII, 196; Zebidî, *Tâcu’l-Arûs*, XI, 400.

²⁸ İsfahânî, *Müfredât*, I, 279; Semîn Halebî, *Umdetu’l-Huffâz*, II, 133; Zebidî, *Tâcu’l-Arûs*, XI, 400.

1. Zübür, Kutsal Kitaplar (Kur'an, Tevrat ve İncil) ve *subuflar*²⁹ anlamına gelir. “Eğer seni yalanlıyorlarsa (üzülme), onlardan öncekiler de yalanlamışlardı. (Oysaki) peygamberleri onlara açık âyetler (mucizeler), **sahifeler** (zübür) ve aydınlatıcı kitap getirmişlerdi.” (Âl-i İmran, 3/184; Fâtır, 34/25) ayetlerinde zübür'den maksadın bazı peygamberlere vahyedilen *subuf* olduğu³⁰, *kitâbu'l-münir*'in ise Tevrat, İncil ve Zebûr olduğu ifade edilmiştir³¹. Bu iki ayette ve Nahl suresi'nin 44. ayetinde zübür kelimesi mutlak olarak zikredilmiştir.

Ülkemizde yapılan bazı Kur'an tercümelerinde kelime mesela, “O (nun içeriği), evvelkilerin Kitaplarında da vardır.”³² “Bu Kur'an'a, elbette öncekilerin kitaplarında da işaret edilmişti.”³³ şeklinde çevrilmiştir. Bu ayette zübür kelimesi *evvelin* kelimesiyle birlikte zikredilerek önceki peygamberlere vahyedilen suhuf ve kitapların hepsini kapsamına almaktadır. Bu ayetin yorumunda, önceki kitaplarda Kur'an'ın muhtevası mı yoksa ismi mi zikredilmiştir şeklinde iki görüş belirtilmiştir. Tabersî'nin (ö. 548/1127) “önceki kitaplarda zikredilenin peygamberin müjdelenmesidir, muhtevası değil”³⁴ görüşüne çoğu müfessirler katılırken³⁵ bazı müfessirler ise Kur'an'ın nüzûlünün haber verilmesinin tercih edilen, peygamberin müjdelenmesinin ise ihtimal dahilinde olduğu görüşündedirler.³⁶

²⁹ Cemaluddin Ebu'l-Ferec Abdurrahman İbnü'l-Cevzî, *Nüzbetü'l-A'yûni'n- Nevâzir fî İlmî'l-Vücûbi ve'n-Nezâir*, tahk.: Muhammed Abdülkerim Kazım er-Radî, Müessesetü'r-Risale, Beyrut 1987, s. 338; Hüseyin b. Muhammed ed-Dâmeğânî, *Kâmûsu'l-Kur'an ev Islâbu'l-Vücûbi ve'n-Nezâir fî'l-Kur'ani'l-Kerîm*, tahk.: Abdulazîz Seyyid el-Ehl, Daru'l-İlm, Beyrut 1983, s. 216.

³⁰ Taberî, *Câmi'u'l-Beyân*, VI, 286; Carullah Ebu'l-Kasım Mahmud b. Ömer ez-Zemahşerî, *el-Keşşâf an Hakâiki Gavâmidü't-Tenzîl ve 'Uyûmi'l-Ekâvîl fî Vücûbi't-Te'vîl*, Tahk.: Adil Ahmed Abdulmevcud, Ali Muhammed Mu'avvid, Mektebetu'l-Ubeykan, Beyrut 1988, V, 151; İmaduddin Ebu'l-Fida İsmail b. Ömer İbn Kesîr, *Tefsîri'l-Kur'anil-'Azîm*, tahk.: Samî b. Muhammed es-Selame, Daru Tîbe, Beyrut 1999, II, 177; Burhanuddin Ebi'l-Hasen İbrahim b. Ömer el-Bikâ'î, *Nazmu'd-Düer fî Tenâsübi'l-Ayâtî ve's-Süver*, Daru'l-Kütübî'l-İslamiyye, Kahire, ts., XVI, 43.

³¹ Taberî, *Câmi'u'l-Beyân*, VI, 286; Zemahşerî, *Keşşâf*, V, 151.

³² Şuara, 26/196, Ateş, Süleyman, *Kur'an-ı Kerim ve Yüce Meâlî*, Kılıç Kitabevi, Ankara 1980.

³³ Şuara, 26/196, Yıldırım, Suat, *Kur'an-ı Hakîm ve Yüce Meâlî*, Feza Yayıncılık, İstanbul 1998.

³⁴ Ebu'l-Ali el-Fadl b. El-Hasen et-Tabersî, *Mecma'u'l-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'an*, 1.Baskı, Daru İhyâ't-Türâsi'l-Arabî, Beyrut ts.,VII, 266.

³⁵ Taberî, *Câmi'u'l-Beyân*, XVII, 644; Ebu İshak Ahmed es-Sa'lebî, *el-Keşf ve'l-Beyân*, tahk.: Ebu Muhammed b. Aşur, Daru İhyâ't-Türâsi'l-Arabî, Beyrut 2002, VIII, 116; İbn Kesîr, *Tefsîri'l-Kur'anil-'Azîm*, VI, 163; Zemahşerî, *Keşşâf*, IV, 415; Bikâ'î, *Nazmu'd-Düer*, XIV, 99.

³⁶ Ebu Muhammed el-Hüseyin b. Mesud el-Beğavî, *Me'âlimü't-Tenzîl fî't-Tefsîr ve't-Te'vîl*, tahk.: Abdullah en-Nemir ve diğerleri, Daru Tîbe, Beyrut 1989, VI, 129; Fahreddin er-Râzî, *Mefâtihu'l-Gayb*, Daru'l-Fîkr, Beyrut 1981, XXIV, 169; Ebu Abdillâh Muhammed b. Ahmed b. Ebîbekr el-Kurtubî, *el-Câmi' Li Ahkâmi'l-Kur'an ve'l-Mübîn Limâ Tazammenebû mine's-Sünneti*

Vahidî (ö. 468/1074); “Onlar, yanlarındaki Tevrat ve İncil’de (adı ve özelliklerini) yazılı bulacakları o Rasul’e, ümmî peygambere uyarlar...” (A’raf, 7/157) ayetini delil göstererek önceki kitaplarda Peygamber’in vasıflarının zikredildiği görüşündedir³⁷. Tabâtabâî (1902-1981) ise zamirin mercî’inin Kur’an olduğu görüşündedir.³⁸

“Öyleyse, şimdi sizden hakikati inkar edenler diğerlerinden daha mı iyidirler. Yoksa önceki kitaplarda sizin için dokunulmazlık sözü mü verildi?” (Kamer 54/43) ayetinde de Kurtubî (ö. 671/1273) “bu ayette kelimenin önceki vahyedilen kitaplarda onların cezadan kurtulacaklarına dair bir belge mi var anlamına geldiğini, ancak İbn Abbas’a göre ise azabtan kurtulacağınıza dair Levh-i Mahfuz’da bir belge mi var anlamına geldiğini” ifade eder.³⁹

İbnü’l-Cevzî (ö. 597/1201) ve Dâmeğânî (ö. 478/1085) *zebûr/zübür* kelimesinin anlamlarını beş grupta toplamışlardır. Müminûn 23/53. ayetinde geçen *zübüren* kelimesine verilen anlamı dördüncü madde içerisinde parça, kütle anlamıyla birlikte değerlendirmişlerse de, bu ayetteki kelimenin anlamı tarafımızdan farklı bir maddede değerlendirilmiştir. Söz konusu müfessirler birinci maddede *zübür* kelimesine önceki milletlerin kitaplardaki haberleri anlamı vermişlerdir. Âl-i İmrân 3/184, Fâtır 35/25, Nahl 16/44 ayetlerindeki *zübür* kelimesini de bu anlamda değerlendirmişlerdir. Ancak bu ayetlerdeki *zübür* kelimesi önceki milletlerin haberlerinin kitaplarda zikredilmesi anlamından ziyade önceki kutsal kitapları ifade ettiğinden biz bu maddeyi birinci madde ile birleştirdik.

2. *Zübür* kelimesi, وَكُلُّ شَيْءٍ فَعَلُوهُ فِي الزُّبُرِ “Onların yaptıkları her şey, defterlerde/Levh-i mahfuz’da kayıtlıdır. Küçük, büyük her şey, satır satır yazılıdır.” (Kamer 54/52-53) Levh-i Mahfuz veya meleklerin yazdığı amel defterleri anlamına da gelmektedir.⁴⁰

Bu ayette *zübür* kelimesi meleklerin yazdıkları amel defterleri⁴¹ veya Levh-i mahfuz (‘Atâ’nın görüşü) anlamına gelir.⁴² Beğavî (ö. 516/1122) ise

ve *Âyî'l-Furkan*, tahk.: Abdullah b Abdulmuhsin et-Türkî, Müessesetü’r-Risale, Beyrut 2006, XVI, 76.

³⁷ Ebu’l-Hasan Ali b. Ahmed b. Muhammed el-Vahidî, *et-Tefsîru’l-Basît*, İmam b. Muhammed Su’ûd Üniversitesi Yayınları, Riyad 1430, XVII, 24.

³⁸ Muhammed Hüseyin et-Tabâtabâî, *el-Mîzân fi Tefsîri’l-Kur’an*, Müessesetü’l-Alemî, Beyrut 1997, XIX, 320.

³⁹ Kurtubî, *el-Câmi*, XX, 102.

⁴⁰ İbnü’l-Cevzî, *Nüzhbetü’l-A’yun*, s. 338; Dâmeğânî, *Kâmûsu’l-Kur’an*, s. 216.

⁴¹ Taberî, *Câmi’u’l-Beyân*, XXII, 164; İbn Kesîr, *Tefsîrü’l-Kur’anil-‘Azîm*, VII, 486, Zemahşerî, *Keşşâf*, V, 665; Vahidî, *Tefsîru’l-Basît*, XXI, 127; Muhammed Cemaluddin el-Kasimî, *Mebâsinu’l-Te’vîl*, Tashih ve Ta’lik: Muhammed Fuad Abdulbakî, Daru İhyai’l-Kütübî’l-Arabiyye, Beyrut 1957, XV, 5607.

buradaki *zûbûr* kelimesinin meleklerin insanların amellerini yazdıkları kitaplar olduğunu, ancak Levh-i mahfuz olma ihtimali de olabileceğini *kel* lafzıyla ifade etmiştir.⁴³ Kurtubî (ö. 671/1273) ise Levh-i mahfuz anlamına geldiğini meleklerin insanların yaptıklarını tespit ettikleri kitaplar anlamına gelme ihtimalinin olabileceğini söylemiştir.⁴⁴

Muhammed Esed (1900-1992) bu surenin 43. ayetindeki *zûbûr* kelimesini “Öyleyse, şimdi sizden hakikati inkâr edenler diğerlerinden daha mı iyidirler. Yoksa önceki ilahi hikmetin kadim hikmet belgelerinde sizin için dokunulmazlık sözü mü verildi?” (Kamer 54/43) şeklindeki tercümesi ile isabetli bir mana vermiştir. Ancak, aynı surenin 53. ayetindeki *zûbûr* kelimesine Levh-i Mahfuz veya meleklerin insanların amellerini yazdıkları kitap anlamı yerine önceki vahyedilen kutsal kitaplar anlamını vermiş, sonraki ayetin anlamını da şu şekilde farklı yorumlamıştır: “(Onlar gerçekten suçludular) çünkü yaptıkları bütün kötülükler, ilahi hikmetin kadim hikmet belgelerinde kendilerine gösterilmiştir. Ve insanın yaptığı her şey, ister küçük olsun ister büyük olsun Allah’ın nezdinde kaydedilmektedir.” (Kamer 54/43) Ayete verdiği anlamın gerekçesini ise dipnotta şöyle açıklamıştır: “Yani eskiden vahyedilmiş metinler (*zûbûr*) iyi ile kötünün anlamını onlara açıkça gösterdi, ama onlar bu öğretiyi isteyerek göz ardı ettiler veya bilerek reddettiler. Yukarıdaki ayet, birinci olarak, bütün vahyedilmiş dinlerdeki temel ahlaki öğretilerin aynı olduğunu, ikinci olarak da Allah’ın “bir toplumu, doğru ile eğrinin anlamı konusunda bilgisiz/habersiz olduğu sürece, yaptığı yanlışlıklardan dolayı yok etmeyeceğini gösterir.”⁴⁵ Esed burada insanların yaptıklarının önceden Levh-i Mahfuz’da tespit edilmediğini, kitaplara uymayanların yaptıkları kötülüklerin Allah nezdinde sonradan kaydedildiğini ifade ederken, tefsir kaynakları Esed’in aksine diğer anlamı vermişlerdir.

3. *Zûbûr* kelimesi parça, kütle anlamına gelir⁴⁶. ائوئى زؤر الحؤؤؤ “Bana demir parçaları getirin, dedi.” (Kehf 18/96) Bu ayette *zûbûr* kelimesi demir kelimesiyle birlikte kullanılmıştır. Bu ayette Zülkarneyn’in seddi inşa etmek için büyük demir parçalarını eriterek kullandığı ifade edilir. Ayrıca zikredeceğimiz gibi demirden örgülü savaş zırhı yapan ve demiri işleyip kullananlardan birisi de Hz. Davud’dur.

⁴² Taberî, *Câmi’u’l-Beyân*, XXII, 164; Vahidî, *Tefsîru’l-Basît*, XXI, 127.

⁴³ Beğavî, *Me’âlimu’l-Tenzîl*, VII, 436.

⁴⁴ Kurtubî, *el-Câmi*, XX, 108.

⁴⁵ Muhammed Esed, *Kur’an Mesajı Meâl-Tefsîr*, Çev. Cahit Koytak-Ahmet Ertürk, İşaret Yayınları, İstanbul 1999, III, 1093.

⁴⁶ İbnü’l-Cevzî, *Nüzhbetü’l-A’yân*, s. 338; Dâmeğânî, *Kâmûsu’l-Kur’an*, s. 217.

4. *Zübür* kelimesi hizip, fırka anlamına gelir. فَتَقَطَّعُوا أَمْرَهُمْ بَيْنَهُمْ زُبُرًا كُلًّا

جَزِبٍ بِمَا لَدَيْهِمْ فَرِحُونَ “*Ama peygamberleri izlediklerini iddia eden ümmetler fırkalara ayrılarak bölük bölük oldular. Her grup, kendilerine ait görüşten ötürü memnun ve mutludur.*” (Müminun, 23/53). Ayette *zübüren* kelimesinin *zübüren/züberen* şeklinde iki şekilde okunmasından dolayı Taberî (ö. 310/922) ayete iki değişik yorum getirmiştir: “*Medine ehli ve Iraklıların çoğu zübüren şeklinde okumuşlardır. Bu okuyuşa göre anlam şu şekildedir. Allah İsa’nın milletine tek dinde birleşmeyi emretmesine rağmen kitaplar ibdas ettiler ve kitap yorumları yüzünden hiziplere bölündüler. Bir gurup diğer gurubun yorumuna uymadı. Yahudiler İncil’in ve Kur’an’ın hükmünü yalanlayıp Tevrat’ın hükmünü esas aldular. Hristiyanlar ise İncil’i kendi iddialarına göre gerçek kabul edip Kur’an’ın hükmünü yalanladılar. Mücabid ve Katade de bu görüştedir. Züberen şeklinde okuyan Şam ehline göre ise demir parçacıkları gibi bölük pörçük oldular, fırkalara ayrıldılar.*”⁴⁷ *Zübüren* okunduğu zaman kitaplar, *züberen* şeklinde okunduğunda parça, fırka anlamı kastedilir.⁴⁸ Tabâtabâî (1902-1981) ise, *züberen* şeklindeki okuyuşu ve yorumu tercih eder.⁴⁹

İbn Atiyye (ö. 543/1148) ise *zübüren* şeklinde okunduğunda kelimenin iki anlama geldiğini belirtir. 1. Ümmetler indirilen kitaplar hakkında ihtilafa düştüler, kimi suhurlara, kimi Tevrat’a, kimi Zebur’a, kimisi de İncil’e tabi oldu. Sonra hepsi tebdil ve tahrif oldu. (Katade’nin görüşü) 2. Yeni kitaplar ve sapıklıklar uydurdular. Demir parçacıkları gibi parça parça oldular, bölündüler. Her fırka kendi görüşünü beğenerek diğerlerini batıl kabul etti. (İbn Zeyd’in görüşü).⁵⁰

5. *Zübür* kelimesi *zebûr* şeklinde tekil olarak kullanıldığında genellikle Hz. Davud’a verilen ilahî kitap kastedilir⁵¹. “*Davud’a da Zebur’u verdik.*” (Nisa 4/163; İsra 17/55) “*Şu kesindir ki biz Zikir’den (Tevrat/Levh-i mahfuz) sonra Zebur’da da “Dünyaya salih kullarım varis olacaklar. Dünya onlara kalacak” diye yazmışızdır*” (Enbiya 21/105) ayetlerinde *zebûr* kelimesi, genel anlamda Hz. Davud’a vahyedilen kutsal kitap anlamına gelmekte ise de farklı anlamlar da verilmiştir. Müfessirler Zebur’la ilgili değerlendirmelerini genelde bu ayetlerde vermişlerdir.

⁴⁷ Taberî, *Câmi’u’l-Beyân*, XVII, 62-63.

⁴⁸ Ebu İshak İbrahim b. Es-Seriyy ez-Zeccâc., *Ma’âni’l-Kur’ân ve İrabuhu*, tahk.: Abdulcelil Şelebi, Alemu’l-Kütüb, Beyrut 1988, IV, 16; Ezherî, *Tehzîbu’l-Luğa*, XIII, 197; Tabersi, *Mecma’u’l-Beyân*, VII, 146; Râzî, *Mefâtihu’l-Gayb*, XXIII, 106.

⁴⁹ Tabâtabâî, *Mîzan*, XV, 35-36.

⁵⁰ Ebû Muhammed Abdülhak b. İbn Atiyye, **el-Endelüsî**, *el-Muharreru’l-Veçiz fi Tefsiri’l-Kitabi’l-Azîz*, tahk.: Abdusselam Abduşafî Muhammed, Daru’l-Kütübîl-İlmiyye, Beyrut 2001, IV, 147.

⁵¹ İbnü’l-Cevzî, *Nüzhetü’l-A’yân*, s. 338; Dâmeğânî, *Kâmûsu’l-Kur’an*, s. 217; Arthur Jeffery, *The Foreign Vocabulary of The Qur’an*, Oriental Institute, Baroda, India 1938, s. 148.

Şöyle ki, Kurtubî (ö. 671/1273) ve Beğavî (ö. 516/1122), Nisa Suresi'nin 163. ayetinin yorumunda “Zebûr yüz elli bap olup Hz. Davud'a verilmiş bir kitaptır, onda helal, haram ve ahkâm yoktur; sadece hikmet ve nasihatlar vardır” derken,⁵² İsrâ Suresi'nin 55. ayetini ise “Zebûr içerisinde helal, haram, farz ve hadlerin bulunmadığı, sadece dua, hamd ve övgüleri ihtiva eden bir kitaptır,” şeklinde yorumlamışlardır.⁵³ Suyûtî (ö. 911/1505), zebûr kelimesiyle *el-meẓbur*'un kastedildiğini ve “yazılmış şey” anlamına geldiğini ifade eder.⁵⁴ Kasımî (ö. 1332/1914) ise “Davud'a verilen Zebûr'un ona verilen hikmeti ve güzel hitap etme kabiliyetini kapsadığını ve bununla diğer peygamberlerden üstün olduğunu” zikreder.⁵⁵ Ayrıca Enbiya Suresi'nin 105. ayetinde geçen Zebûr kelimesinin Hz. Davud'a verilen kitabı ifade etmesine rağmen her indirilen kitaba da Zebûr denileceğini, bu ayette geçen *zîker* kelimesinin ise Tevrat veya Ümmül-Kitab olduğunu ifade eder.⁵⁶ Sa'id b. Cübeyr de “Zebûr'da yazdık...” ayetindeki Zebûr kelimesini zübûr şeklinde okuyarak bu kelime ile Tevrat, İncil ve Kur'an'ın kastedildiğini belirtir.⁵⁷

Taberî (ö. 310/922), ayette geçen zebûr kelimesine “Sa'id b. Cübeyr Zebûr, Tevrat, İncil ve Kur'an; Mücahid zîker, Kur'an; zebûr, kitaplardır, İbn Abbas; zîker, Tevrat; zebûr, kitaplardır, bazıları ise Zebûr Hz. Davud'a verilen kitap; zîker ise Tevrat'tır” demişlerdir⁵⁸ diyerek değişik görüşleri zikrettikten sonra “Zebûr Allah'ın bütün peygamberlere indirdiği kitaplar; Zîker ise, Levh-i Mahfuz'da bulunan Ümmül-Kitab'tır” görüşünü tercih ettiğini belirtir.⁵⁹

Râzî (ö. 606/1209), ayette geçen Zebûr ve zîker kelimeleriyle ilgili dört görüş zikretmiştir: “1. Zebûr, peygamberlere indirilen kitaplardır, zîker ise semada bulunan Ümmül-Kitab'tır. Sa'id b. Cübeyr, Mücahid, el-Kelbî, Mukâtil ve İbn Zeyd bu görüştedir. 2. Zebûr, Kur'an; zîker, Tevrat'tır. Katâde ve eş-Şa'bî bu görüştedir. 3. Zebûr, Davud'a verilen kitap, zîker ise Davud'dan rivayet edilen sözlerdir. 4. Zîker'den maksat ilimdir. Ayetin anlamı; “Biz bildikten sonra yeryüzüne salih kulların varis olacak diye Zebur'da yazdık” şeklinde olur. Allah'ın bilmesi ve bildirmesinden sonra bir yanılma ve unutmama olmaz, mutlaka gerçekleşir.” Râzî,

⁵² Beğavî, *Me'âlimu't-Tenzîl*, II, 311; Kurtubî, *el-Câmi'*, VII, 223.

⁵³ Beğavî, *Me'âlimu't-Tenzîl*, V, 100; Kurtubî, *el-Câmi'*, XIII, 105.

⁵⁴ Celaleddin Abdurrahman es-Suyûtî, *ed-Dürrü'l-Mensûr fi't-Tefsîri bi'l-Me'sûr*, tahk.: Abdullah b. Abdulmuhsin et-Türkî, Kahire 2003, VIII, 213.

⁵⁵ Kasımî, *Mebâsinu't-Te'vîl*, X, 3940.

⁵⁶ Vahidî, *Tefsîru'l-Basît*, XV, 226; Kasımî, *Mebâsinu't-Te'vîl*, XII, 4313.

⁵⁷ Ezherî, *Tebzîbu'l-Luğa*, XIII, 197; Zebidî, *Tâcu'l-'Arûs*, XI, 400.

⁵⁸ Taberî, *Câmi'u'l-Beyân*, XVI, 432-433.

⁵⁹ Taberî, *Câmi'u'l-Beyân*, XVI, 434.

bu açıklamalardan sonra, bu son görüşün kendisine ait olduğunu özellikle belirtir.⁶⁰

Tehânevî, *Keşşâfu Istılahâtı'l-Fünûn* adlı eserinde Zebûr ile ilgili şu bilgileri vermektedir: “Zebûr, Süryanice bir kelime olup, Araplar kitap anlamında kullanırlar, çoğulu *zûbü'r*'dür. Zebûr, Hz. Davud'a indirilen kitaptır. Tafsîlen indirilmiş, Hz. Davud inzal bittikten sonra kavminin karşısına tamamlanmış bir kitapla çıkmıştır. Zebûr'un çoğu va'zu nasihat, diğer kısmı ise Allah'a övgü sözleriyle doludur. Dua, yakarış, nasihat ve övgü sözlerini içerir.”⁶¹ Zebûr, Davud'un (a.s) sözlerinin toplanmış şeklidir ki, bunların bir kısmı kendisine vahyedilmiş, bir kısmı ise ilham yoluyla söylediği dua ve münacatlardır. Bugün Ahd-i Atik'teki Mezmurlar bunların bir kısmıdır.⁶²

Çağdaş müslüman alimlerden Mevdûdî (1903-1979) ise Zebûr'la ilgili şu bilgileri kaydetmektedir: “*Şu anda elde bulunan Kitab-ı Mukaddes'te, Mezmurlar kitabının sadece bir bölümü, Hz. Davud'un (a.s) Mezmurlar'ından oluşur ve O'nun adı ile anılır. Diğer bölümler başka insanlar tarafından söylenmiş mezmurlardır ve onların adlarıyla anılırlar. Gerçekte Zebûr, yani Hz. Davud'un (a.s) mezmurları incelendiğinde, onun Allah katından gelme bir kitap olduğu kolayca anlaşılır. Aynı şekilde Hz. Süleyman'ın (a.s) meselleri kitabına da eklemeler yapılmıştır. Son iki bölümün eklemeye olduğu çok açıktır. Fakat buna rağmen Meseller'in büyük bir kısmı hakikat ve hikmet ile doludur. Aynı şey Hz. Eyyub'un (a.s) kitabı için de geçerlidir. Bu kitap incelendiğinde, hikmet dolu olduğu görülmesine rağmen, kitabın tümünün Hz. Eyyub'a (a.s) atfedilmesi yanlıştır. Kur'an'ın ve Eyyub kitabının giriş bölümlerinin, Hz. Eyyub'un (a.s) gösterdiği sabra şabîhlik etmesine rağmen, bu kitabın son bölümlerinde Hz. Eyyub'un (a.s) Allah'a şikâyetinde bulunduğu ve arkadaşlarının O'nun Allah'ın adaletsiz olmadığını konusunda yatıştırmaya çalıştıkları yer alır. Bunun yanı sıra, Eski Ahit'teki İsrail peygamberlerinden on yedi kitabın hepsinin büyük bir bölümü gerçek vahiydir. Özellikle Yeşu, Yeremya, Hezekiel ve Amos'un kitaplarında vahyin azametini gösteren ve insan gönlüne neşve veren ibareler vardır. Onlardaki yüce ahlâkî öğreti, putperestliğe karşı açılan savaş, Allah'ın birliğini ispatlayan deliller akla uygun tezler ve İsrailoğulları'ndaki bozulmayı eleştiren bölümler gösteriyor ki, bunlar, Hz. İsa'nın (a.s) Yeni Ahit'teki vaazlarıdır ve Kur'an'la aynı kaynaktan gelmektedir.”⁶³ Çağdaş başka bir müslüman alim Ömer Nasuhi Bilmen'in (1882-1971) konu ile ilgili görüşleri ise şöyledir: “Zebûr yüz elli sureden*

⁶⁰ Râzî, *Mefâtihu'l-Gayb*, XXII, 229.

⁶¹ Muhammed Ali et-Tehânevî, *Keşşâfu Istılahâtı'l-Fünûn*, tahk.: Refik el-'Acem, Ali Dehruç, Mektebetü Lübnan, Beyrut 1996, I, 904-905; Süleyman Ateş, *Yüce Kur'an'ın Çağdaş Tefsiri*, Yüce Ufuklar Neşriyat, İstanbul 1989, II, 412.

⁶² Muhammed b. Tâhir İbn 'Âşûr, *et-Tabrîr ve't-Tenvîr*, Daru't-Tunusiyye, Tunus 1984, XV, 138; Ateş, *Yüce Kur'an'ın Çağdaş Tefsiri*, V, 226.

⁶³ Ebu'l-A'lâ el-Mevdûdî, *Tefhîmü'l-Kur'an*, Çev.: Muhammed Han el-Kayanî ve diğerleri, İnsan Yayınları, İstanbul 1991, I, 435.

meydana gelen övgü ve saygı, va'z ve nasihati kapsayan ilahi bir kitaptır."⁶⁴ Bilmen ifadesinden sonra "Davud büyük bir dünya saltanatına kavuşmuş olsa da onun üstünlüğünü gösteren saltanatı değil, kendisine verilen ilahi kitaptır"⁶⁵ diyerek Zebur'un önemini vurgular. Muhammed Hamidullah'a (1908-2002) göre, Kitab-ı Mukaddes değişik devirlere mensup, farklı kalem özelliklerine sahip çeşitli yazarların kitaplarından oluşmuştur. Bu külliyatta tarihî metinler, dini-siyasî hitabeler, sırf dua kısımları, hikmetli sözleri ihtiva eden parçalar, felsefî münazaralar ve kanun müdevvenatı gibi ayrı kitaplar vardır.⁶⁶

4. Mevcut Zebur'un Tasnifi, Muhtevası ve Özellikleri

Zebûr kelimesi İbranice'de mektup anlamına gelir. Bu dilde Sefer Tehilim (Şarkılar Kitabı) olarak da adlandırılan Zebûr'a Batı'da Psalms veya Psalm denmektedir.⁶⁷ Mezmurlar'da Tevrat'ta olduğu gibi, Yahudi dinin kuralları, ibadetleri, kurumları ve onların yönetimleriyle ilgili emirler yoktur. Sadece insanlığa iyiliği, doğruluğu, fazileti ve ahlakî prensipleri tavsiye eden telkinler vardır.⁶⁸ Yahudilerin ibadetlerinde ve günlük hayatlarında Mezmurlar'ın önemli bir yeri vardır. Şeytana uyma telkinleri karşısında, buhranlı anlarda, cesaretin kırıldığı, yalnızlık, endişe ve hastalık zamanlarında belirli mezmurlar okunur.⁶⁹

Ehl-i Kitap, Mezmurlar'ı yazan kişinin kim olduğu konusunda ihtilaf etmişlerdir. Mezmurların yazarı konusunda gerçek bir bilgiye sahip değiliz. Origen Adamantius (185/254), John Chrysostom (347-407), Saint Augustine (354-430) gibi ilk dönem hıristiyan kilise babalarına göre Mezmurlar'ın tamamı Hz. Davud'un tasnididir. Ancak Caeserea Eusebius (265-340), Saint Hilary (300-368) ve Saint Jerome (347-420) gibi kilise babaları ise bu görüşü kabul etmezler. İbranice uzmanı Alman ilahiyatçı J. G. Eichorn (1752-1827) Mezmurlar'ın Hz.

⁶⁴ Bilmen, Ömer Nasuhi, *Kur'an-ı Kerim'in Türkçe Meâli ve Tefsiri*, Sentez Yayınevi, İstanbul 1996, II, 706

⁶⁵ Bilmen, *Kur'an-ı Kerim'in Türkçe Meâli ve Tefsiri*, IV, 1484.

⁶⁶ Muhammed Hamidullah, *Kur'an-ı Kerim Tarihi*, Çev.: Salih Tuğ, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, İstanbul 1993, s. 19.

⁶⁷ Sarna, Nahum M. *Encyclopedia Judaica*, "Book of Psalms" Editör: Fred Skolnik, Keter Publishing House, Jerusalem 2007, XVI, 663; Aydın, Mehmet, *Dinler Tarihi'ne Giriş*, Literatürk Yayınları, İstanbul 2010, s.178.

⁶⁸ Tümer, Günay, Küçük, Abdurrahman, *Dinler Tarihi*, Ocak Yayınları, Ankara 1997, s. 226

⁶⁹ Bayer, Bathja, *Encyclopedia Judaica*, "Book of Psalms in Music" Editör: Fred Skolnik, Keter Publishing House, Jerusalem 2007, XVI, 678; Tümer, *Dinler Tarihi*, s. 226.

Davud tarafından yazıldığı görüşünün hatalı olduğunu belirtir.⁷⁰ Maurice Bucaille ise “şiiir ve hikmet özelliği taşıyan edebî bütünlüğe haiz kitapların başında İbrani şiiirinin anıtları olan Mezmurlar gelir. Çoğu Hz. Davud, diğer az bir kısmı ise din adamları tarafından yazılmış (veya bestelenmiş) olan bu mezmurların esas konuları hamd, niyaz ve tefekkürdür. Onların işleri merasim türündendir” der.⁷¹ Ahmed İsa “Davud’un mezamirleri olarak isimlendirilmesinin nedeni mezmurların çoğunluğunun Hz. Davud’a nisbet edilmesinden dolayıdır. Sesi çok güzel olan Hz. Davud aynı zamanda bazı musiki aletlerini de çok güzel çalıyordu. Bugün elimizde mevcut olan mezmurların te’lifine gelince; bunlar tek bir şahsın te’lifi değil, sayısız insanların önceden ortaya koydukları mezmurlardır. Bu mezmurlarda Ken’anîlerin üslup ve tarzlarının etkisi vardır” diyerek mezmurların farklı zaman dilimlerinde ve farklı kişiler tarafından kaleme alındığını ifade etmektedir.⁷² İkinci bir görüşe göre ise mezmurların otuzdan fazla müellifi vardır. 90-99 mezmurlar arasındaki on mezmur Hz. Musa tarafından, 71. Mezmur Hz. Davud, 88. Mezmur Haman, 89. Mezmur Yahuda’nın torunlarından hikmetli sözleriyle meşhur İsan b. Zarih, 102 ve 127. Mezmur Hz. Süleyman, 12 mezmur ise Süleyman’ın veziri Asaf tarafından kaleme alınmıştır. Bazıları da 74 ve 79. Mezmur’un Asaf’a ait olmadığını söyleyerek, 11 mezmurun Karun’un (Korah) oğulları tarafından kaleme alındığını iddia eder. Yahudi alimleri, Mezmurların Adem, İbrahim, Musa, Asaf, Haman ve Karun’un üç oğlu tarafından tasnif edildiğini, Hz. Davud’un ise bunları sadece derlediğini söylemişlerdir.⁷³

Mezmurlar’ın ne zaman tasnif edildiği konusu da tartışmalıdır. Bazı alimler mezmurların Hz. Davud veya Hezekiel zamanında bir araya getirildiğini söylemiş, bazıları da, mezmurların değişik zamanlarda toplandığını söylemiştir.⁷⁴ Bazı mezmurların Makkabi (Yahuda b. Metasiyas’ın lakabı olup, sonradan Makkabiler’in ismi olmuştur) zamanında tasnif edildiği iddia edilse de, müsteşrik Eichorn bu iddiayı zayıf bulur.⁷⁵

Mezmurlar Kitabı, hacimli bir derlemedir. Son haline, sürgün sonrasındaki dönemde hizmet eden mabed görevlileri tarafından, M.Ö. 3.

⁷⁰ Rahmetullah b. Halilu’r-Rahman el-Kayrevanî el-Osmanî el-Hindî, *Izharu’l-Hak*, tahk.: Muhammed Ahmed Abdulkadir Melkâvî, Su’ud-i Arabistan 1989, I, 138; Abdulvahab Abdusselam Tavile, *el-Kütübü’s-Semaviyyetü ve Şurûtu Sıbbatibâ*, Müesseseti ‘Ulumi’l-Kur’an, Beyrut 1990, s. 236.

⁷¹ Maurice Bucaille, *Tevrat, İnciller Kur’an-ı Kerim ve Bilim*, Çev.: Suat Yıldırım, Işık Yayınları, İstanbul 2005, s. 57.

⁷² Ahmed İsa el-Ahmed, *Davud ve Süleyman fî ‘Abdi’l-Kadîm ve’l-Kur’an*, Kahire ts., s. 86.

⁷³ Hindî, *Izharu’l-Hak*, I, 138-139.

⁷⁴ Tavile, *el-Kütübü’s-Semaviyyetü*, s. 236.

⁷⁵ Hindî, *Izharu’l-Hak*, I, 139; Tavile, *el-Kütübü’s-Semaviyyetü*, s. 236.

yüzyılda kavuşturulmuştur. Mezmurlar'da anlatılan olayların çoğu, Davud'un krallık dönemi göz önüne alındığında, muhtemelen M.Ö. 1041-971 yılları arasında gerçekleşmiş olmalıdır.⁷⁶

Mezmurların kaç bölümden oluştuğu ve hangi konuları ihtiva ettiği konusu farklılık arz etmektedir. Bugünkü haliyle mezmurlar beş bölüme ayrılmaktadır. Mevcut kitapta; 1-41 mezmurlar arası 1. bölümü, 42-72 mezmurlar arası 2. Bölümü, 73-89 mezmurlar arası 3. Bölümü, 90-106 mezmurlar arası 4. Bölümü, 107-150 mezmurlar arası 5. Bölümü oluşturduğu söylenmiştir.⁷⁷ Bu taksim Tevrat'ın beş bölüm olarak tasnifindeki sonraki dönemlerde yapılmıştır. Bazı Kitab-ı Mukaddes araştırmacıları mezmurların daha erken dönemde (1-41), (42-89), (90-150) şeklinde üç bölüme ayrıldığını iddia ederler.⁷⁸ Bir diğer görüşe göre ise Davud'un mezmurları (72 mezmur), Şarkıcıların mezmurları (25 mezmur), Terennüm mezmurları (15 mezmur), Hamd-tesbih mezmurları (15 mezmur), Asa'ın mezmurları (12 mezmur) , Korahoğulları'nın mezmurları (11 mezmur) olmak üzere altı bölümden oluşmaktadır.⁷⁹ Mezmurları 5 kitap olarak kabul eden Annamarie Schimmel (1922-2003) ise şöyle demektedir: “Mezmurlar 5 kitapta 150 dini şiiri ihtiva etmektedir. Onlar da eski şarkta kullanılan ilahi tarzlarını benimseyen ama daha fazla şahsî din duygusu ile dolduran, hemen hemen hayatın her durumunda ya ferdin ya da cemaatin söylediği dualara rastlanmaktadır. Onların büyük bir kısmı Hristiyan ayinlerinde hala okunmaktadır.”⁸⁰

Açıklamalı Kutsal Kitap'ta Mezmurlar dört bölüm ve beş kitaba ayrılarak ihtiva ettiği konular ana hatlarıyla şöyle ifade edilmiştir:

- I. 1. Kitap: Tanrı'nın Egemenliği altında tanrısal yaşam sürmek (1-41. mezmurlar)
 - A. Giriş (1-2. mezmurlar)
 - B. Yakarışlar (3-14. mezmurlar)
 - C. Tanrı'nın yaratılıştta, tapınakta ve buyruklarında görülen yüceliği (15-24. Mezmurlar)
 - Ç. Her şeyin hakimi Rabb'e övgü ve yakarışlar (25-33. mezmurlar)
 - a. Bereketler için edilen dualar (25. mezmur)
 - b. Yaratılışın Kralı'na övgüler (29. mezmur)

⁷⁶ Açıklamalı Kutsal Kitap, Mezmurlar, Yeniyaşam Yayınları, İstanbul 2010, s. 736.

⁷⁷ Artur Weiser, *The Psalms (Die Psalmen)*, Çev.: Herbert Hartwell, Kentucky 1962, s. 21.

⁷⁸ Habîb Saîd, *el-Medhal İle'l-Kitâbi'l-Mukaddesi*, Kahire, ts., s. 142.

⁷⁹ Saîd, *el-Medhal*, s. 143.

⁸⁰ Annamarie Schimmel, *Dinler Tarihi'ne Giriş*, Kırkambar Yayınları, İstanbul 1999, s. 138.

- c. Tanrı'nın kurallarını övme (33. mezmur)
- D. Tanrısal bilgelik (34-37. mezmurlar)
- E. Sıkıntı ve düşmanlardan kurtulmak için edilen dualar (38-41. mezmurlar)
- II. 2. Kitap (42-72. mezmurlar)
 - A. Üç dua ve yabancı prensesle evlenen kral için bir mezmur (42-45. mezmurlar)
 - B. Siyon'un güvenliğini sağlayan Rabb'e övgüler (46-48. mezmurlar)
 - C. Tanrı'nın huzurunda uygun duruş (49-53. mezmurlar)
 - Ç. Düşmanlardan kurtulmak için edilen dualar (54-60. mezmurlar)
 - D. Kral mezmurları (61-64. mezmurlar)
 - E. Tanrı'nın iyiliklerini tüm insanlar övüyor (65-68. mezmurlar)
 - F. Kralın duaları (69-72. mezmurlar)
- III. 3. Kitap (73-89. mezmurlar)
 - A. Tanrı'nın adaleti ile ilgili altı mezmur (73-78. mezmurlar)
 - B. Halkın kurtuluşu için yakarışı ve itaatkar olmaları halinde görecekları bereketlerle ilgili beş mezmur (79-83. mezmurlar)
 - C. Tanrı'nın Siyon'a ve Siyon halkına olan sevgisiyle ilgili altı mezmur (84-89. mezmurlar)
- IV. 4. ve 5. Kitap (90-106 ve 107-150. mezmurlar)
 - A. Rabb'in kuşaklar boyu halkına sahip çıkması (90-100. mezmurlar)
 - B. İki kral mezmuruyla çerçevelenen yakarış ve övgü mezmurları (101-110. mezmurlar)
 - C. Mısır'dan kurtuluşla ilgili mezmurlar (111-119. mezmurlar)
 - a. Sadık ve adil Tanrı ile içinde tanrı korkusu olan insan (111-112. mezmurlar)
 - b. Mısır'dan kurtuluş sevinci (113-118. mezmurlar)
 - c. Rabb'in yasasından zevk alanın duaları (119. mezmur)
 - Ç. Hac ve övgü ilahileri (120-137. mezmurlar)
 - 1. Hac ilahileri (120-134. mezmurlar)
 - 2. Geleneksel olarak dört hac ilahisi ile birlikte söylenen ilahiler (135-136. mezmurlar)
 - 3. Babil sürgününden dönenlerin Siyon özlemiyle ilgili ilahisi (137. mezmur)
 - D. Davud'un övgü ve duaları (138-145. mezmurlar)

- a. Duaları yanıtlayan Rabb'e övgüler (138. mezmur)
- b. Her şeyi gören Tanrı'nın koruyuculuğu (139. mezmur)
- c. Düşmanlardan ve sıkıntılardan kurtuluşla ilgili mezmurlar (140-144. mezmurlar)
- E. "Rabb'e övgüler sunun" mezmurları (146-150. mezmurlar).⁸¹

Mezmurlar Kitabı bir dua ve övgü kitabıdır; okuyucuya Tanrı'nın karakterine ilişkin fikirler verir. Dua aracılığıyla Tanrı'ya seslenir ve övgü aracılığıyla Tanrı'yı anlatır. Ayrıca Tanrı'ya yaraşır bir yaşam sürmeyi öğretmeye de yöneliktir. Mezmur'ların temel amaçlarından biri, imanlıları, Tanrı'nın verdiği vahiy ışığında, O'nun insanlık tarihinde yaptıklarını (yaratılış dahil; özellikle İsrail halkını sıkıntılardan ve düşmanlardan kurtarması) anımsatarak günah dolu bu dünyada iman yaşamlarını sürdürme konusunda eğitmektir. Bu amaca uygun olarak Mezmurlar Kitabı teolojik açıdan zengindir; ancak içerdiği teoloji soyut değil, övgüsel, ikrara dayalı ve uygulamaya yöneliktir.⁸²

Mezmurlar belirli günlerde gerek törensel gerekse kişisel olarak kullanılan bir dua ve ilahi hazinesi olmaktan çok daha fazla anlam içerir. Konuların kapsamı, Mezmurlar Kitabı'nın, Tanrı yoluna bağlılık ve iman konularında bir eğitim kitabı olmak üzere tasarlandığını açıkça gösterir niteliktedir.⁸³

Zebûr'un ilahi bir kitap oluşu, müslümanların erken tarihlerden itibaren onunla ilgilenmelerine sebep olmuştur. Nitekim Bruno Violet, Şam Yahudilerine ait Geniza'da Zebur'dan bir parçanın miladî VIII. asra ait sayfanın sol tarafı Grekçe, sağ tarafı Arapça harflerle parşömene yazılmış bir tercümesini 1900 yılında bularak yayınlamıştır.⁸⁴ Kindî (ö. 252/866) ve İbn Kuteybe (276/889) gibi Arap filozof ve edipleri de, eserlerinde muhtelif vesilelerle Zebur'dan nakillerde bulunurlar.⁸⁵ Aynı zamanda bir tabîb olan, Nestûrî asıllı Ali b. Rabben et-Taberî (ö. 247/861) eserinde Hz. Muhammed'in kutsal kitaplarda müjdelendiğine dair, Zebûr'un 50, 72, 110 ve 149. bölümlerinden

⁸¹ Saïd, *el-Medhal*, s. 145-147; *Açıklamalı Kutsal Kitap*, s. 735.

⁸² *Açıklamalı Kutsal Kitap*, s. 738.

⁸³ *Açıklamalı Kutsal Kitap*, s. 738.

⁸⁴ Bruno Violet "Ein zweisprachiges psalmfragment aus Damaskus", *Orientalische Literaturzeitung*, Berlin 1902, s. 384. Geniş bilgi için bk., Gerhard Böwering, "Recent Research on the Reconstruction of the Qur'an", *The Qur'an in its Historical Context*, Edited by. Gabriel Said Reynolds, Routledge, Kanada 2007, s. 83; Michel van Esbroeck, "Les Versions Orientales de la Bible: Une Orientation Bibliographique" *The Interpretation of the Bible*, The International Symposium in Slovenia, edited by. Joze Krasovec, Sheffield Academic Press, England 1998, s. 402.

⁸⁵ Joseph Horovitz "Zebur", *The Encyclopedia of Islam*, Leiden 1987, VI, 372.

iktibaslar yaparken,⁸⁶ İbn Teymiye (ö. 728/1327) ise eserinde, Zebur'un 45/1-5,⁸⁷ 72/8-15⁸⁸, 149. bölümlerinden Hz. Muhammed'in müjdelendiğine dair izah ve yorumlar getirir.⁸⁹ Her iki müellifin Zebur'dan yaptıkları alıntılar mevcut mezmurlarla da örtüşmektedir.

İncil'de Hz. İsa'nın ağzından Zebur'a atıfta bulunulmaktadır: “*Ve onlara dedi: Benim hakımda Musa'nın şeriatında, peygamberlerde ve mezmurlarda yazılmış olan bütün şeylerin yerine gelmesi gerekir, diye daha sizinle beraberken, söylediğim sözler bunlardır.*”⁹⁰

5. Davud'un (a.s.) Kur'an'daki Bazı Özelliklerinin Zebûr'la İlişkisi

Hz. Davud (a.s.), Hz. Nûh'un (a.s.) soyundandır (En'âm, 6/84), İsrâiloğulları'na peygamber olarak gönderilmiştir. Kur'an-ı Kerim'de, Câlût'u (Golyat) öldürmesinden sonra Davud'a hem hükümdarlık hem de hikmet (nübüvvet) verildiği bildirilir (Bakara, 2/251).

Hz. Davud'a hükümdarlığın yanında hikmet, ilim, anlayış, adâletle hükmetme yeteneği verildi. O, bu hikmetle hükümdarlığını yürütüyor, sürekli Kur'an'ın sâlih amel dediği, güzel ve faydalı işleri yapıyordu (Bakara, 2/251).

İbn 'Âşûr Hz. Davud'u diğer peygamberlerden üstün kılan özellikleri şu şekilde ifade etmektedir: “Mülk ve nübüvvet, adaletle hükmetme kabiliyeti, harpte kahramanlık, nimet genişliği, demiri işleme yeteneği, Zebur ve güzel sesin verilmesidir.”⁹¹

Kur'an'da iki yerde peygamberlere vahyettiğini belirttikten sonra Hz. Davud'a Zebur'u vahyettik ibaresi yerine “*Davud'a Zebur'u verdik*” (Nisa 4/163; İsrâ 17/55) ifadesi kullanılır. Bu ifade Zebur'un kitap olarak vahyedildiğini göstermektedir.⁹² Ancak Muhammed Hamidullah'ın “Davud (a.s.) nebidir, rasul değildir. Yani dini öğretmek için hususi bir kitabı yoktur. Şüphesiz Hz. Davud'un Zebur adında bir kitabı vardı. Fakat bugün elimizdeki Zebur, sadece

⁸⁶ Bk. Ebu'l-Hasen Ali b. Rabben et-Taberî, *ed-Din ve'd-Devle fî İsbati Nübüvveti'n-Nebî*, tahk.: Adil Nuveyhid, Daru'l-Âfaki'l-Cedide, Beyrut 1973, s. 139-143.

⁸⁷ Ebu'l-Abbas Takıyuddin Ahmed b. Abdu'l-Halim İbn Teymiyye, *el-Cevâbu's-Sabîh Lîmen Beddele Dîne'l-Mesîh*, tahk.: Ali b. Hasan b. Nasır, Daru'l-Âsime, Rıyad 1999, V, 237- 238.

⁸⁸ İbn Teymiyye, *el-Cevâbu's-Sabîh*, V, 247- 248.

⁸⁹ İbn Teymiyye, *el-Cevâbu's-Sabîh*, V, 226.

⁹⁰ Luka, 24/44.

⁹¹ İbn Kesîr, *Tefsîrü'l-Kur'anil-'Azîm*, VI, 498; Râzî, *Mefatihu'l-Gayb*, XXV, 246; İbn 'Âşûr, *Tabrîr*, XXII, 155-156.

⁹² İbn 'Âşûr, VI, 34.

Allah'a hamd ve sena ile dolu bir şiir kitabıdır, dini öğreten bir kitap değildir"⁹³ ifadesinden hareketle, Zebûr'un Davud'a verilen diğer özellikleri de içine alan ve aynı zamanda kitabı da kapsayan geniş bir kavram olabileceğini düşünebilir miyiz? Acaba zebûr kelimesinin Davud'un diğer özellikleriyle ilişkisi var mıdır?

Zebur'un Davud'a verilen kitabı ifade eden bir ifadenin yanı sıra O'na Allah tarafından verilen özellikleri de kapsayan bir ifade olduğu kanaatindeyiz. Şöyle ki, Kur'an'da da belirtildiği üzere Allah dağları ve kuşları Hz. Dâvûd'un buyruğuna vermiş, onlar da akşam sabah onun tesbihine katılmışlardır (Enbiyâ, 21/79; Sebe, 34/10; Sâd, 38/18-19). İslâmî kaynaklarda nakledildiğine göre Hz. Dâvûd'un sesi hem çok gür hem de çok güzeldi. Dâvûd o gür ve güzel sesiyle Zebur'u okumaya başladığında kurt kuş durup onu dinler, sesinden dağlar yankılanırdı. Hz. Peygamber Ebû Mûsâ el-Eş'arî'nin sesini işittiğinde, "Ey Ebû Mûsâ! Sana Âl-i Dâvûd'un Mezmûr'ından bir mizmar verilmiştir."⁹⁴ demiştir. Hadîsde geçen *mezmur* kelimesi lugatte şarkı, *mizmar* ise çalgı aleti anlamına gelmektedir. Şarkı söyleyen kadına *imreetiün zâmiretiün* erkeğe ise *reculiün zemmâretiün* denir. *Zemere* fiili de tağanni yapmak, şarkı söylemek anlamındadır. *Mezâmiru Davud* ifadesi, Davud'un (a.s.) Zeburdan terennüm ettiği dua ve ilahi türü parçalardır.⁹⁵ Kök anlamı itibariyle müzik yapmak İnciller'de ise şiirsel ilahi ya da ilahi formunda Allah'a yalvarma anlamına gelen z-m-r kelimesi, aynı kökten gelen Süryanice dilindeki *mazmara* ve Etiyopya dilindeki *mazmur* kelimeleri ile aynı anlamdadır. Ayrıca İbranice, Süryanice ve Aramice dillerinde *zibbûr*, *zibbûra* ve *zibr* kelimeleri konuşma ve hitap anlamına gelmektedir.⁹⁶ Buradan anlaşılmalıdır ki, *zibr* kökünden türeyen *zebûr* kelimesi kitap, yazı, hitap ve konuşmayı ifade etmekte, *zmr* kökünden türeyen *mezmur* kelimesi ise kitap veya yazılı olan ifadeleri güzel ses ve musikî eşliğinde seslendirmektir. Bu sebeple Kur'an'da Zebûr ifadesi Davud'a verilen kutsal kitabı, hadîsde ifade edilen mezmur ifadesi ise Davud'un güzel sesiyle bir musikî aleti eşliğinde ilahi formatındaki parçaları seslendirmesini ifade etmektedir.

Kilise müziğinin omurgasını teşkil eden mezmur okuma (psalmody)⁹⁷ gerçekte Hz. Davud'a verilen Zebur'un, onun dillere destan olan güzel ve pest ses tonuyla okumasıdır ki, o tilavet mirası bugün hala pest sesli papazlar

⁹³ Muhammed Hamidullah, *İslam Tarihi'ne Giriş*, Çev.: Ruhi Özcan, Beyan Yayınları, İstanbul 2007, s. 63.

⁹⁴ Buhârî, Fedâilu'l-Kur'an 31.

⁹⁵ İbn Manzûr, *Lisânu'l-Arab*, IV, 327.

⁹⁶ Horovitz "Zebur", *The Encyclopedia of Islam*, VI, 372.

⁹⁷ Psalmody tabiri, Yunanca Psalms (Mezâmir) ve Ode (çağırğı) kelimelerinden bileşik olup; Zebûr okuyuşu, Zebûr ağzı anlamına gelmektedir. Bk., Mahmut Rağıp Gazimihal, *Musiki Sözlüğü*, İstanbul 1961, s. 211.

tarafından kiliselerde icra edilmektedir.⁹⁸ Davud'a güzel ses verilmesinin ve onun bir çalgı aleti çalmasını "zebr" kelimesiyle alakası vardır. Kitab-ı Mukaddes'te, Hz. Davud'un hem güzel okuyuşlu olduğu hem de enstrüman çaldığı belirtilmektedir. Davud'un son sözleri olarak sunulan kısım şu şekildedir: "İşay oğlu Davud, Tanrı'nın yükselttiği adam, Yakup'un Tanrısı'nın meshettiği, İsrail'in sevilen ezgi okuyucusu⁹⁹ ifadesi onun tatlı bir eda ile Zebur okuduğunu ortaya koymaktadır. Tevrat'ın bazı pasajları¹⁰⁰ onun arp çalarak, Saul'u tedavi ettiğini ifade etmektedir.

Bu özelliğinin yanında, Kur'an'da Dâvûd (a.s.) yeryüzünde halife kılındığı, onun saltanatının güçlendirildiği, adâletle hükmetmesi emredildiği ifade edilmiştir: "*Ey Dâvûd! Biz seni yeryüzünde halife yaptık. O halde insanlar arasında hak ve adâletle hükmet. Hevâ ve hevâye uyma, yoksa bu, seni Allah yolundan saptırır. Doğrusu Allah'ın yolundan sapanlara, hesap gününü unutmalarına karşılık çetin bir azap vardır.*" (Sâd, 38/26). Onun döneminde İsrâilîğullarının tam anlamıyla yerleşik medeniyete geçip devleti güçlendirdikleri, Hz. Dâvûd'un gerek kendi evini, gerekse krallığın idaresini belli bir düzene koyduğu, ibâdetleri sistemleştirdiği, sürekli bir ordu kurduğu Kitab-ı Mukaddes'te ayrıntılı şekilde anlatılmaktadır. Buna göre, Dâvûd (a.s.) Allah'tan aldığı görevi sadâkatle yerine getirmiş, krallığına Allah'ın İbrâhim nesline vaad ettiği genişliği kazandırmış, onun hükümranlığı Fırat sâhillerinden Kızıldeniz kıyılarına kadar yayılmıştır.¹⁰¹ Hz. Dâvûd gerçek bir devlet başkanı ve ehliyetli bir yöneticiydi. Kudüs'ü başşehir yapmak sûretiyle iktidarı merkezîleştirmiş, askerî teşkilâtını geliştirmiştir. Devleti yönetirken adâleti öncelikle kendisi icrâ ediyor, dâvâlara bizzat bakıyordu.¹⁰²

Davud'a halifelik, yöneticilik ve krallığın verilmesi, yırtıcı hayvanlara hakim olması, güçlü, kudretli, cüsseli olmasını *zebûr* kelimesiyle ilişkilendirebiliriz.

Hz. Davud'a hikmetle beraber "fasl-ı hitap" yani, anlaşmazlıkları kesin ve âdil ölçülerle çözme, her maksadı sözle açıklama yeteneği¹⁰³ de bağışlandı. "*Onun hükümranlığını kuvvetlendirmiş, ona hikmet ve fasl-ı hitap/açık, güzel konuşma vermiştik.*" (Sâd, 38/20). O, bu yetenekle kendisine gelen dâvâları çözüme kavuşturuyor, mülkünde adaleti sağlıyordu. Hikmet, hakka/gerçeğe uygun bilgi demektir. Fasl-ı hitap düşünceleri açıklama yeteneğidir. Güzel konuşma, işlerin içyüzünü anlama, davaları adâletle, iknâ edici bir üslûpla çözüme kavuşturma

⁹⁸ Nejdî Çâğl, *Kur'an-ı Kerim ve Kitab-ı Mukaddes Mukayyesine Özgün Bir Yaklaşım*, Araştırma Yayınları, Ankara 2005, s. 76.

⁹⁹ II. Samuel, 23/1.

¹⁰⁰ I. Samuel, 16/14-23.

¹⁰¹ I. Samuel, 8/3; I. Tarihler, 18/3.

¹⁰² II. Samuel, 8/15; 14/4-22; 15/2-6; I. Tarihler, 18/14.

¹⁰³ Kurtubî, *el-Câmi'*, XVIII/149.

anlamları da vardır. Davud (a.s.)'un özelliklerinden birinin de güzel konuşma yeteneğinin olması, insanların arasında çıkan olayları, anlaşmazlıkları güzel çözüme bağlamasıdır.

Yani Hz. Davud çok fasih ve beliğ konuşurdu. O konuştuğunda karşısındaki kimseler, ne demek istediğini açıkça anarlardı. Hüküm verdiğinde de, açıkça hüküm verirdi. Hem ilim, hem de konuşma bakımından faziletli olmak, ancak böyle birine nasip olabilirdi.¹⁰⁴

Kasımî'nin (ö. 1332/1914) ifade ettiği gibi "*Davud'a verilen Zebûr ona verilen hikmeti ve güzel hitap etme kabiliyetini kapsar.*"¹⁰⁵ Bu ifade Zebûr'un hikmetlerle dolu fesahat ve belâgat ifadeleri taşıyan bir kitap olduğunu, aynı zamanda hikmet, fesahat ve belâgatın Davud'a (a.s) da verildiğini ifade etmektedir.

6. Sonuç

Zebur kelimesi Arami, Süryani ve İbrani dillerinde kitap, ilahi (psalm, şarkı), hitap ve yazı anlamlarında kullanılmaktadır. İslam öncesi dönemde Araplar da bu kelimeyi bu anlamlarda kullanmışlardır. Kur'an'da ise bu kelimenin hem kitap ve yazı hem de Hz. Davud'a verilen kitap bağlamında kullanıldığı görülmektedir.

Zebûr kelimesinin etimolojik yapısında zikrettiğimiz anlamlar, Hz. Davud'a verilen ve onu bazı peygamberlerden üstün kılan özelliklerle yakından ilgili olduğunu ifade ettik. Kur'an-ı Kerim'de diğer peygamberlere vahyedildiği ifade edilirken, Hz. Davud'a ise Zebûr'un verildiği bildirilmektedir. Zebûr kelimesi, Davud'un güzel bir sesinin olması, ona peygamberliğin yanında krallık, yöneticilik ve halifelik verilmesi, Calut'u öldürmesi, güç ve kudretli oluşuyla ilişkilidir.

Araştırmamızın sonunda Kur'an'daki Zebur/zübür kelimelerinin beş anlamda kullanıldığını tespit ettik. Bu anlamların aynı zamanda Hz. Davud'la ve O'na verilen özelliklerle ilişkili olduğunu "*Davud'a Zebur'u verdik*" ayetinin işaret ettiğini ortaya koymaya çalıştık.

¹⁰⁴ Mevdûdî, *Tefhîmü'l-Kur'an*, V, 61.

¹⁰⁵ Kasımî, *Mebâsinü't-Te'vil*, X, 3940.

KAYNAKÇA

- Açıklamalı Kutsal Kitap*, Mezmurlar, Yeniyaşam Yayınları, İstanbul 2010.
- Ahmed, İsa Ahmed, *Davud ve Süleyman fî 'Abdi'l-Kadîm ve'l-Kur'an*, Kahire ts.
- Ateş, Süleyman, *Kur'an-ı Kerim ve Yüce Meâlî*, Kılıç Kitabevi, Ankara 1980.
- Aydın, Mehmet, *Dinler Tarihi'ne Giriş*, Literatürk Yayınları, İstanbul 2010.
- Bayer, Bathja, *Encyclopedia Judaica*, "Book of Psalms in Music" Editör: Fred Skolnik, Keter Publishing House, Jerusalem 2007.
- Beğavî, Ebu Muhammed el-Hüseyin b. Mesud, *Me'âlimu't-Tenzîl fî't-Tefsîr ve't-Te'vîl*, tahk.: Abdullah en-Nemir ve diğerleri, Daru'l-İlm, Beyrut 1989.
- Bikâ'î, Burhanuddin Ebi'l-Hasen İbrahim b. Ömer, *Nazmu'd-Dürer fî Tenâsübi'l-Âyâtî ve's-Süver*, Daru'l-Kütübi'l-İslamiyye, Kahire, ts.
- Bilmen, Ömer Nasuhi, *Kur'an-ı Kerim'in Türkçe Meâlî ve Tefsiri*, Sentez Yayınevi, İstanbul 1996.
- Böwering, Gerhard, "Recent Research on the Reconstruction of the Qur'an", *The Qur'an in its Historical Context*, Edited by. Gabriel Said Reynolds, Routledge, Kanada 2007.
- Bucaille, Maurice, *Tevrat, İnciller Kur'an-ı Kerim ve Bilim*, Çev.: Suat Yıldırım, Işık Yayınları, İstanbul 2005.
- Buhârî, Ebu Abdillâh Muhammed b. İsmail b. İbrahim, *Sabîhu'l-Buhârî*, el-Mektebetü'l-İslâmî, İstanbul 1979.
- Cevherî, İsmail b. Hammâd, *es-Sihâb Tâcu'l-Luğa ve Sihâbu'l-'Arabîyye*, tahk.: Ahmed Abdulğafur Attar, Daru'l-İlm, Beyrut 1990.
- Çağıl, Nejdî, *Kur'an-ı Kerim ve Kitab-ı Mukaddes Mukayyesine Özgün Bir Yaklaşım*, Araştırma Yayınları, Ankara 2005.
- Dâmeğânî, el-Hüseyin b. Muhammed, *Kâmûsu'l- Kur'an ev Islâbu'l-Vücûb ve'n-Nezâir fî'l-Kur'ani'l-Kerîm*, tahk.: Abdulazîz Seyyid el-Ehl, Daru'l-İlm, Beyrut 1983.
- Esbroeck, Michel van "Les Versions Orientales de la Bible: Une Orientation Bibliographique" *The Interpretation of the Bible*, The International Symposium in Slovenia, edited by. Joze Krasovec, Sheffield Academic Press, England 1998.
- Esed, Muhammed, *Kur'an Mesajı Meâl-Tefsir*, Çev. Cahit Koytak, Ahmet Ertürk, İşaret Yayınları, İstanbul 1999.

- Ezherî, Ebu Mansur Muhammed b. Ahmed, *Tebzîbu'l-Lağa*, Daru'l-Mısriyye, tahk.: Abdusselam Muhammed b, Harun, Kahire 1976.
- Ferâhîdî, el-Halîl b. Ahmed, *Kitabu'l-'Ayn*, tahk.: Abdulhamîd Hindâvî, Daru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut 2004.
- Gazimihal, Mahmut Ragıb, *Musiki Sözlüğü*, İstanbul 1961.
- Hamidullah, Muhammed, *İslam Tarihi'ne Giriş*, Çev.: Ruhi Özcan, Beyan Yayınları, İstanbul 2007.
- _____, *Kur'an-ı Kerim Tarihi*, Çev.: Salih Tuğ, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfi Yayınları, İstanbul 1993.
- Horovitz, Joseph, "Zebur", *The Encyclopedia of Islam*, Leiden 1987.
- İbn 'Âşûr, Muhammed b. Tâhir, *et-Tabrîr ve't-Tenvîr*, Daru't-Tunusiyye, Tunus 1984.
- İbn Atiyye, Ebû Muhammed Abdülhak b. **Atiyye el-Endelüsî**, *el-Muharreru'l-Veçîz fi Tefsîri'l-Kitabi'l-Azîz*, tahk.: Abdusselam Abdüşşafi Muhammed, Daru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut 2001.
- İbn Manzûr, Ebu'l-Fadl Cemaluddin Muhammed b. Mükrim, *Lisânu'l-'Arab*, Daru Sadır, Beyrut trs.
- İbn Kesîr, İmaduddin Ebu'l-Fida İsmail b. Ömer, *Tefsîri'l-Kur'anil-'Azîm*, tahk.: Samî b. Muhammed es-Selame, Daru Tîbe, Beyrut 1999.
- İbn Teymiyye, Ebu'l-Abbas Takıyuddin Ahmed b. Abdu'l-Halîm, *el-Cevâbu's-Sahîb Lîmen Beddele Dîne'l-Mesîh*, tahk.: Ali b. Hasan b. Nasır, Daru'l-Âsime, Rıyad 1999.
- İbnü'l-Cevzî, Cemaluddin Ebu'l-Ferec Abdurrahman, *Nüzhetü'l-A'yûni'n-Nevâzir fi İlmî'l-Vücûhi ve'n-Nezâir*, tahk.: Muhammed Abdulkerim Kazım er-Radî, Müessesetü'r-Risale, Beyrut 1987.
- İsfahânî, Ebu'l-Kasım el-Hüseyn b. Muhammed Ragıb, *el-Müfredat fi Garîbi'l-Kur'an*, Mektebetü'n-Nezzar, Mısır 1961.
- Jeffery, Arthur, *The Foreign Vocabulary of The Qur'an*, Oriental Institute, Baroda, India 1938.
- Kasımî, Muhammed Cemaluddin, *Mebâsinu't-Te'vîl*, Tashîh ve Ta'lik: Muhammed Fuad Abdülhakî, Daru İhyai'l-Kütübi'l-Arabîyye, Beyrut 1957.
- Kitab-ı Mukaddes*, Rota Ofset, İstanbul 1988.

- Kurtubî, Ebu Abdillâh Muhammed b. Ahmed b. Ebîbekr, *el-Câmi' Li Ahkâmi'l-Kur'an ve'l-Mübîn Limâ Taẓammenebû mine's-Sünneti ve Âyi'l-Furkan*, tahk.: Abdullah b. Abdulmuhsin et-Türkî, Müessesetü'r-Risale, Beyrut 2006.
- Mevdûdî, Ebu'l-A'lâ, *Tefhîmü'l-Kur'an*, İnsan Yayınları, Çev.: Muhammed Han Kayanî ve diğeri, İstanbul, 1991.
- Mustafavî, Hasan, *Tabkâke fî Kelimâtillab*, Tahran 1393.
- Râzî, Fahreddin, *Mefatihü'l-Gayb*, Daru'l-Fikr, Beyrut 1981.
- Said, Habîb, *el-Medhal İle'l-Kitâbi'l-Mukaddesi*, Kahire, trs.
- Sa'lebî, Ebu İshak Ahmed, *el-Keşf ve'l-Beyân*, tahk.: Ebu Muhammed b. Aşur, Daru İhyâi't-Turâsi'l-'Arabî, Beyrut 2002.
- Sarna, Nahum M. *Encyclopedia Judaica*, "Book of Psalms" Editör: Fred Skolnik, Keter Publishing House, Jerusalem 2007.
- Semîn Halebî, Ahmed b. Yusuf b. Abduddaim, *'Umdetu'l-Huffâz fî Tefsîri Eşrefi'l-Elfâz*, tahk.: Muhammed Basit 'Uyun es-Sevd, Daru'l-Kütübî'l-İlmiyye, Beyrut 1996.
- Shimmel, Annamarie, *Dinler Tarihi'ne Giriş*, Kırkambar Yayınları, İstanbul 1999.
- Suyûtî, Celaleddin Abdurrahman, *ed-Dürri'l-Mensûr fî't-Tefsîri bi'l-Me'sûr*, tahk.: Abdullah b. Abdulmuhsin et-Türkî, Kahire 2003.
- Tabâtabâî, Muhammed Hüseyin, *el-Mâzân fî Tefsîri'l-Kur'an*, Müessesetü'l-Alemî, Beyrut 1997.
- Taberî, Muhammed b. Cerîr, *Câmi'u'l-Beyân an Te'vil-i Âyi'l-Kur'an*, tahk.: Abdullah b. Abdulmuhsin et-Türkî, Daru Hicr, Kahire 2001.
- Tabersî, Ebu'l-Ali el-Fadl b. El-Hasen, *Mecma'u'l-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'an*, 1.Baskı, Daru İhyâi't-Turâsi'l-'Arabî, Beyrut trs.
- Tavîle, Abdulvahab Abdusselam, *el-Kütübü's-Semaviyyetü ve Şurûtu Sıbbatihâ*, Müessesetü 'Ulumi'l-Kur'an, Beyrut 1990.
- Tehânevî, Muhammed Ali, *Keşşâfu Istilahâti'l-Fünûn*, tahk.: Refik el-'Acem, Ali Dehruç, Mektebetü Lübnan, Beyrut 1996.
- Tümer, Günay, Küçük, Abdurrahman, *Dinler Tarihi*, Ocak Yayınları, Ankara 1997.
- Vahidî, Ebu'l-Hasan Ali b. Ahmed b. Muhammed, *et-Tefsîru'l-Basît*, İmam b. Muhammed Su'ûd Üniversitesi Yayınları, Riyad 1430.
- Weiser, Artur, *The Psalms (Die Psalmen)*, Çev.: Herbert Hartwell, Kentucky 1962.

- Violet, Bruno, "Ein zweisprachiges psalmfragment aus Damaskus" Orientalische Literaturzeitung, Berlin 1902.
- Yazır, Elmalılı Hamdi, *Hak Dini Kur'an Dili*, İstanbul 1936.
- Yıldırım, Suat, *Kur'an-ı Hakîm ve Yüce Meâlî*, Feza Yayıncılık, İstanbul 1998.
- Zebîdî, Muhammed Murtaza el-Hüseynî, *Tâcu'l-'Arûs min Cevâbiri'l-Kâmûs*, tahk.: Abdussettar Ahmed Ferac, Kuveyt 1965.
- Zeccâc, Ebu İshak İbrahim b. Es-Seriyy, *Ma'âni'l-Kur'ân ve İrabuhû*, tahk.: Abdulcelil Şelebî, Alemu'l-Kütüb, Beyrut 1988.
- Zemaşerî, Carullah Ebu'l-Kasım Mahmud b. Ömer, *el-Keşşâf an Hakâiki Gavâmidî't-Tenzîl ve Uyûni'l-Ekâvîl fî Vücûhi't-Te'vîl*, tahk.: Adil Ahmed Abdulmevcud, Ali Muhammed Mu'avvîd, Mektebetu'l-Ubeykan, Beyrut 1988.